

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten gör inte anspråk på att ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i landet. Information bör också sökas från andra källor.

Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Guatemala: situationen per den 31 december 2017

I. SAMMANFATTNING

Styrelseskicket i Guatemala är demokratiskt och fri- och rättigheter garanteras av konstitutionen. Dock utgör svaga institutioner och partiorganisationer, diskriminering av urfolk och kvinnor samt svårigheter för civilsamhället att verka, begränsningar för deltagande i det offentliga livet. Försök att stärka institutionerna undergrävs ofta av informella maktgrupper som har stort inflytande inom statsapparaten.

Det guatemalanska samhället präglas av en strukturell ekonomisk och social ojämlikhet som medför brister för inte minst de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna. Särskilt utsatta är landets urfolk, vilka utgör en majoritet av befolkningen. Urfolken utsätts för systematisk diskriminering, vilket bland annat återspeglas i stora brister i rätten till utbildning och hälsa, inte minst genom höga nivåer av undernäring bland barn, men även låg politisk representation.

Offentliga institutioner är underfinansierade och svaga. Grundläggande samhällstjänster som utbildning och sjukvård når sällan ut till befolkningen på landsbygden. Omfattande korruption och straffrihet bidrar ytterligare till ett lågt medborgerligt förtroende för staten.

Tydliga framsteg har skett i Åklagarmyndighetens förmåga att utreda både historiska krigsbrott och samtida korruption, bland annat genom samarbete med den internationella kommissionen mot straffrihet i Guatemala (CICIG). Samtidig sker godtyckliga frihetsberövanden och det finns brister i utredningar av brott. Särskilt utsatta är försvarare av miljö- och

markrättigheter samt journalister. De höga våldsnivåerna tillsammans med den betydande graden av straffrihet visar även på bristande rättssäkerhet. De höga våldsnivåerna återspeglas även i höga nivåer av våld mot kvinnor och barn och otillräckliga åtgärder från statens sida för att förhindra och lagföra brottsliga handlingar. Barn omhändertas på institutioner under bristfälliga förhållanden, ofta på grunder som hänförs till fattigdom snarare än andra skyddsbehov.

Situationen i landets fängelser är mycket allvarlig med överbelastning, svåra förhållanden och personer som hålls frihetsberövade trots att de avtjänat sitt straff eller häktas under långa perioder utan domstolsförhandlingar. Upplopp har skett vid flera tillfällen med dödsfall till följd.

II. RÄTTSTATENS PRINCIPER

Förtroendet för rättssystemet har ökat på senare år till följd av ett intensifierat arbete mot korruption och straffrihet under ledning av Riksåklagarämbetet i samarbete med den internationella kommissionen mot straffrihet i Guatemala (CICIG), samt speciella högriskdomstolar som hanterar fall med politiska kopplingar.

Rättsstaten har dock fortsatt stora brister. Riksåklagarmyndigheten har endast närvaro i cirka tio procent av landets territorium på grund av otillräcklig budget. Med ett skatteuttag som endast omfattar 10–11 procent av landets BNP och en omfattande korruption inom redan svaga institutioner räcker resurserna inte till. Informella maktgrupper – även illegala sådana – har ett stort inflytande inom statsapparaten, inklusive rättsväsendet.

Den guatemalanska konstitutionen garanterar rättsväsendets oberoende. Kongressen utser domare till högsta domstolen, domstolen för överklaganden och valmyndigheten utifrån listor framtagna av nomineringskommittéer. Dessa kommittéer utses på olika sätt beroende på dess funktion. Presidenten utser Riksåklagaren utifrån förslag av en sådan nomineringskommitté. Rättsväsendet är dock politiserat. Utnämningarna baseras på politiska och ekonomiska intressen snarare än meriter och kompetens. Interamerikanska kommissionen för mänskliga rättigheter har riktat kritik mot Guatemala och anfört att systemet varken är förutsägbart eller transparent.

Ett förslag till konstitutionella reformer för att stärka respekten för rättsstatens principer togs fram år 2016 på begäran av de lagstiftande (kongressens ordförande), exekutiva (presidenten) och dömande (högsta domstolens ordförande) institutionerna, med tekniskt stöd av FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheters (OHCHR) kontor i Guatemala, CICIG, Åklagarmyndigheten och den nationella Ombudsmannen för mänskliga rättigheter. Efter att ha presenterats för kongressen 2016 har processen för dess antagande avstannat.

Guatemala har ingen konkurrenslagstiftning. Korruption och ineffektiv administration inom bland annat tullväsendet utgör begränsningar för privat näringsliv.

Enligt lag har guatemalanska medborgare rätt att ta del av offentliga handlingar. Dock begränsas denna rättighet av utbredd användning av sekretess.

Rättssäkerhet

Det guatemalanska rättsväsendet präglas av bristande effektivitet, vilket resulterar i långa häktningstider och långsam rättskipning. Medelstillelningen till rättssektorn är otillräcklig och rådande lagstiftning möjliggör förhållande av rättsprocesser bland annat genom den rättsliga figuren *amparo*. *Amparo* innebär en rätt för den åtalade att invända mot en rättighetskränkning under en rättsprocess, en invändning som kan ske när som helst under en domstolsprocess och som kan överklagas hela vägen upp till konstitutionsdomstolen. Åtalade garanteras rätt till rättsligt ombud, men bristen på offentliga ombud utgör en flaskhals.

Personer från landets urfolk diskrimineras i hög grad inom rättssystemet. Enligt OHCHR är urfolksledare den grupp av människorättsförsvarare som är mest utsatta för godtyckliga frihetsberövanden och åtal. Det finns en särskild enhet inom Åklagarmyndigheten för ärenden som rör urfolk och interna riktlinjer om urfolks rätt till rättvisa har tagits fram. Vissa åtgärder har också vidtagits för att överbrygga språkliga hinder.

Straffrihet och ansvarsutkrävande

Straffriheten ligger på över 90 procent för de flesta brott. CICIG, som inrättades 2007, driver tillsammans med Åklagarmyndigheten en rad rättsprocesser mot kriminella strukturer med kopplingar till statsapparaten.

För närvarande sitter två före detta presidenter, Otto Pérez Molina och Álvaro Colom, häktade för korruptionsbrott. Under 2017 har utredningar visat på korruptionskopplingar mellan det privata näringslivet och politiska partier genom illegal partifinansiering.

De höga korruptionsnivåerna inom rättsväsendet underlättar infiltration av organiserad brottslighet. Rapporter finns om att tjänstemän inom rättsväsendet hotas, attackerats och mördas. I *Transparency International's* index över upplevd korruption år 2017 placeras Guatemala på plats 143 av 180 länder. På *World Justice Projects* rättsstatsindex samma år hamnar Guatemala på plats 96 av 113 länder.

Parlamentsledamöter, ministrar, borgmästare och andra beslutsfattare åtnjuter åtalsimmunitet. Denna funktion finns för att skydda politiskt valda från påtryckningar men missbrukas för att begå brott utan att riskera straff.

Interamerikanska domstolen för mänskliga rättigheter har vid tolv tillfällen fällt Guatemala för brott mot den amerikanska konventionen om de mänskliga rättigheterna. De flesta av dessa fall rör övergrepp under den interna väpnade konflikten 1960–1996. För närvarande pågår tre rättegångar i nationella högriskdomstolar som rör krigsbrott för vilka Guatemala tidigare dömts av den Interamerikanska domstolen för mänskliga rättigheter. Ett amnestidekret utfärdades i slutet av 1990-talet, men sedan högsta domstolen slagit fast att folkmord och särskilt allvarliga övergrepp och kränkningar av de mänskliga rättigheterna inte omfattas av amnestilagen har flera viktiga framsteg gjorts. Under 2016 dömdes ett antal militärer, i fallet *Sepur Zarco*, för brott mot mänskligheten, sexuellt våld och sexuellt slaveri. Domen var den första i världshistorien då sexuellt våld dömts som brott mot mänskligheten i nationell domstol.

III. DEMOKRATI

De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Guatemalas historia präglas av statskupper, militärdiktaturer, exkludering och diskriminering samt en lång intern väpnad konflikt som krävde över 200 000 människors liv. Sedan 1985 har Guatemala haft folkvalda presidenter och sedan 1996 fred, men landet tampas idag med utmaningar som höga våldsnivåer, korruption och straffrihet.

Landet är en republik där presidenten är stats- och regeringschef samt överbefälhavare. Presidentval hålls vart fjärde år och presidenten kan inte ställa upp för omval. Den lagstiftande makten ligger hos kongressen vars 158 ledamöter utses i allmänna val var fjärde år, samtidigt som presidentvalen. Parlamentet har en kammare och valsystemet är proportionellt.

De senaste allmänna valen till presidentämbetet och kongressen hölls i september år 2015, då Jimmy Morales från det konservativa partiet FCN-Nación valdes till president. OHCHR:s kontor i Guatemala och valobservatörer som EU:s tekniska mission, OAS och *Mirador Electoral* rapporterade att valet generellt gick lugnt och fredligt till, med vissa undantag. Hot mot journalister och människorättsförfvarare, hot mot och tvång av väljare, röstköp och vägspärrar förekom dock enligt observatörerna, med syfte att hindra människor från att rösta och att påverka valutgången.

Guatemalanska medborgare som är över 18 år, ostraffade och inte tillhör militären har enligt konstitutionen rätt att rösta. En reform av vallagen 2007 ökade antalet vallokaler, något som framför allt underlättade för personer som lever i fattigdom att rösta och som ledde till högre valdeltagande. För att kunna rösta måste förstagångsväljare registrera sig i röstlängden senast tre månader före valet. I första omgången av presidentvalet 2015 låg valdeltagandet på 71 procent vilket är det högsta på 30 år. I andra omgången röstade 56 procent.

De politiska partierna har generellt kort livslängd och svag ideologisk förankring. Hittills har varje presidentval inneburit att ett nytt parti har fått makten. Kongressledamöters frekventa partibyten, inte sällan till följd av ekonomiska incitament, har ytterligare försvagat partierna och reducerat möjligheterna till en fungerande opposition. 2016 antogs en reform av vallagen som begränsar kongressledamöters möjlighet att byta parti, tvingar partier att redovisa sin finansiering och ger utlandsguatemalaner rätt att rösta från utlandet från och med nästa val. Under 2016 och 2017 har CICIG presenterat ett antal utredningar om illegal finansiering av de tre senaste regeringspartierna. Även finansiering av partier från organiserad brottslighet har påvisats.

Av de 158 ledamöter som röstades in i kongressen för perioden 2016–2020 är 24 kvinnor, vilket motsvarar 13,9 procent. Av de 338 borgmästare som

valdes samtidigt som kongressledamöterna är endast åtta kvinnor (0,02 procent) och av 14 ministrar i Morales regering är en kvinna.

18 av 158 kongressledamöter (11,4 procent) och en av 14 ministrar identifierar sig som tillhörande något av urfolken.

Enligt *Latinobarómetros* attitydmätning har guatemalanerna generellt lågt förtroende för demokratin som styrelseskick. *Freedom House* kategoriserar Guatemala som ”partly free” i sitt *Freedom in the World-index* för år 2017. Interamerikanska kommissionen för mänskliga rättigheter rapporterar att den höga korruptionen och våldsnivån hotar den ekonomiska och demokratiska utvecklingen.

Det civila samhällets utrymme

Guatemalas juridiska ramverk tillåter deltagande av civilsamhället i politiska processer och säkerställer mekanismer för dialog mellan staten och samhället på lokal och regional nivå. Ett exempel är *Mesa de seguridad y justicia*, en plattform ledd av kongressens utskott för lagstiftning och konstitutionella frågor, där aktörer inom civilsamhället bjuds in för att diskutera olika lagförslag.

Flera urfolk har organiserat sig för att öka det politiska deltagandet samt för att skydda sina språk, traditioner och naturresurser. Dock erkänns urfolks traditionella organisationsformer inte alltid av myndigheterna vilket begränsar deras möjlighet att delta i de plattformar som finns för dialog mellan statliga myndigheter och civilsamhället. Urfolks rätt till konsultationer enligt Internationella arbetsorganisationens (ILO) konvention nr. 169 har erkänts i nationella domstolar. Även kommunallagen garanterar berörda grupper rätt att konsulteras i utvecklingen av nya lagar, men implementeringen brister.

De folkliga protesterna mot den korruptionsanklagade regeringen 2015 har skapat nya sociala rörelser som engagerar guatemalaner från olika regioner och etniska och sociala grupper. Enligt en enkätundersökning genomförd av den amerikanska organisationen *National Democratic Institute* sympatiserade 87 procent av guatemalanerna med de krav som demonstranterna ställde.

Handlingsutrymme för flera aktörer inom det civila samhället har krympt under senare år. Ett nytt lagförslag debatteras för närvarande i kongressen

om att begränsa civilsamhällesorganisationers möjlighet att ta emot finansiering från utlandet. Flera företrädare för olika civilsamhällsorganisationer har därtill hotats, mördats och utsatts för förtalskampanjer i media under 2017. Situationen för människorättsförsvarare är särskilt allvarlig. Organisationen *Unidad de Protección a Defensoras y Defensores de Derechos Humanos*, en lokal sammanslutning av människorättsförsvarare, registrerade 328 attacker mot och 52 mord på människorättsförsvarare i januari-oktober 2017. Majoriteten av attackerna riktades mot kvinnliga människorättsförsvarare, försvarare av urfolks rättigheter och mark- och naturresursrättigheter, samt mot journalister. Utsatta människorättsförsvarare har enligt lag rätt till vissa skyddsåtgärder, exempelvis livvakter och polisbevakning.

IV. MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Under år 2017 var mordfrekvensen enligt officiell statistik 26,1 mord per 100 000 invånare, vilket var något lägre jämfört med tidigare. Straffriheten för mord uppgår till över 90 procent nationellt enligt CICIG.

På grund av sin geografiska placering längs den så kallade migrationskorridoren från Centralamerika till USA är Guatemala utsatt för smuggling av droger, vapen och människor från, till och genom landet. Detta bidrar till ökade nivåer av korruption och våld.

Det finns inga rapporter om politiskt motiverade påtvingade försvinnanden under 2017. Rättsprocesser om påtvingade försvinnanden under den interna väpnade konflikten 1960–1996 pågår. Enligt kommissionen för historisk upplysning (CEH) uppskattas 40 000 människor ha försvunnit under den interna väpnade konflikten.

Under åren 2012 och 2013 hittades massgravar som innehöll rester från 565 människor som dödats på militärbasen *CREOMPAZ*. I januari år 2016 arresterades 14 före detta militärer för sin inblandning i fallet, varav åtta har åtalats. Domstolsförhandlingar har ännu inte inletts.

Fängelsesystemet präglas av säkerhetsbrister, dåliga sanitära förhållanden, omfattande förekomst av vapen och narkotika, brist på utbildad personal och avsaknad av rehabiliteringsprogram. Fängelserna är allvarligt

överbelastade. De har kapacitet för sammanlagt ca 6 800 fångar men år 2016 hyste de 19 900, enligt nättidningen *InSight Crime*. Häktade sitter tillsammans med redan dömda och häktningstiderna är i regel längre än de av lagen stipulerade tiderna. Av det totala antalet frihetsberövade väntar över 50 procent på rättegång. 91 procent av de intagna är män.

Tortyr är förbjudet enligt nationell lag. Dock rapporterar FN och civilsamhällsorganisationer att både militären, polisen och de privata säkerhetsbolagen har utövat tortyr. Även i fängelser har tortyr och annan omänsklig behandling förekommit enligt FN:s underkommitté för prevention av tortyr (SPT) år 2015.

Lynchningar förekommer; mellan åren 2008 och 2015 rapporteras 297 döda och 1 043 skadade efter lynchningar enligt Interamerikanska kommissionen för mänskliga rättigheter.

Dödsstraff

Guatemalas konstitution tillåter dödstraff, men konstitutionsdomstolen har beslutat att detta är oförenligt med landets internationella åtaganden. Den senaste avrättningen skedde år 2000. Samma år avskaffades den tidigare möjligheten för dödsdömda att beviljas nåd. Under 2011 omvandlades 13 dödstraff till fängelse och sedan februari 2012 finns inga dödsdömda fångar.

I oktober 2017 förklarade konstitutionsdomstolen de paragrafer i brottsbalken och antinarkotikalagen som innehåller dödstraff på straffskalan i strid med konstitutionen. Därmed kan dödstraff endast utdömas i militärdomstolar i Guatemala.

Rätten till frihet och personlig säkerhet

Godtyckliga frihetsberövanden är förbjudet enligt lag. Beslut från domare eller åklagare krävs för anhållande, såvida inte en person tas på bar gärning under pågående brott. Enligt gällande bestämmelser ska grunderna för ett frihetsberövande presenteras för en domare inom sex timmar och domaren ska inom 24 timmar besluta huruvida häktning ska ske. Lagen stipulerar en tremånaders tidsfrist för frihetsberövande i väntan på rättegång. I praktiken överskrids de stipulerade tidsfristerna, ofta på grund av att nödvändiga domstolsbeslut inte utfärdas i tid.

Det händer att nationell kriminallagstiftning missbrukas genom långvariga häktningar för anklagelser om konspiration, olagliga sammanslutningar eller kidnappning för att motarbeta personer som arbetar för mark- och naturresursrättigheter kopplade till gruv- och vattenkraftsprojekt. Det förekommer även att resursstarka personer kidnappas av kriminella grupper mot lösensumma.

Det utbredda våldet i Guatemala bidrar till en skör säkerhetssituation. OHCHR rapporterar att 56,3 procent av mordoffren är mellan 13 och 29 år. Den höga frekvensen av mord på unga beror på de kriminella ungdomsgängerna, så kallade *maras*.

Militären används för polisiära sysslor, särskilt i områden där undantagstillstånd förklarats, men enligt regeringen ska ansvaret för civil säkerhet helt lämnas över till polisen under 2018. Det finns cirka 150 000 privata säkerhetsvakter i landet vilket kan jämföras med 30 000 poliser. Staten har bristande kontroll över de privata säkerhetsbolagen. Personal från säkerhetsbolagen har anklagats för bland annat stöld, utpressning och sexuella övergrepp.

Utpressning utövad av organiserad brottslighet och ungdomsgäng mot privatpersoner och näringsidkare är vanligt förekommande.

Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Yttrande-, press- och informationsfrihet föreskrivs i landets konstitution och staten respekterar i allmänhet dessa friheter. Få tidningar och tv-stationer är emellertid helt oberoende från ekonomiska eller politiska intressen.

Själv censur av rädsla för repressalier, särskilt kopplade till rapportering om korruption, ekonomisk brottslighet eller den narkotikarelaterade organiserade brottsligheten, utgör i praktiken ett hot mot yttrande-, press- och informationsfriheten. Guatemala hamnar på 118:e plats av 180 länder i *Reportrar utan gränsers* pressfrihetsindex 2017.

Medierna kontrolleras av ett fåtal ägare, även om den ökade digitaliseringen av media har bidragit till att öka mångfalden. *Reportrar utan gränser* har uttryckt oro för antalet mord på journalister i Guatemala. Åklagarämbetet rapporterade att 93 attacker mot journalister anmäldes under januari till oktober 2017, varav fyra mord. Särskilt utsatta är journalister på landsbygden.

Urfolks rätt till tillgång till medier på sina språk begränsas av svårigheterna för lokalradiostationer att verka. De stora medieföretagen köper upp frekvenserna och hindrar lokalradiostationer från att kunna sända.

Rätten till mötes- och föreningsfrihet

Guatemalas konstitution garanterar mötes- och föreningsfrihet, men hinder förekommer i praktiken. ILO har uttryckt oro över landets tillämpning av konvention nr. 87 om föreningsfrihet och överväger att inrätta en undersökningskommission för att följa upp bristande utredningar av mord på och attacker mot fackliga representanter. Mellan åren 2004 och 2015 dödades 70 fackligt aktiva, enligt *Human Rights Watch*.

Fackföreningars etableringsrätt begränsas i och med att en majoritet av arbetarna på arbetsplatsen måste gå med för att en fackförening ska kunna etableras. För att väljas till fackföreningsledare krävs guatemalanskt medborgarskap och anställning i företaget. Det förekommer att privata arbetsgivare (främst inom fabriker för legosömna och jordbrukssektorn) genom hot, våld och avskedanden motarbetar och förhindrar fackföreningsaktiviteter. Även strejkrätten inskränks, exempelvis genom att så kallade industristrejker inte är tillåtna.

Religions- och övertygelsefrihet

Religionsfriheten föreskrivs i landets författning och respekteras i allmänhet. Religion har ett betydande inflytande i landet. De största religiösa grupperna är kristna katoliker, evangelister samt i mindre omfattning lutheraner. Den kristna tron tillämpas ofta i kombination med traditionella maya-religiösa traditioner. Det finns även små judiska och muslimska församlingar.

V. EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

Rätten till arbete, rättvisa arbetsvillkor och relaterade frågor

Arbetsmarknaden präglas av låga inkomster och brist på drägliga och rättvisa arbetsvillkor. Den öppna arbetslösheten uppgick till tre procent 2017 enligt officiella siffror. Dock tillhör cirka 70 procent av arbetskraften den informella sektorn vilket gör de officiella arbetslöshetsciffrorna missvisande.

Guatemala har ratificerat samtliga av ILO:s åtta kärnkonventioner. Dock har ILO upprepade gånger uttryckt oro över att efterlevnaden av konventionerna är otillräcklig. ILO har rekommenderat att regeringen

skärper sin kontroll för att garantera de grundläggande fackliga rättigheterna i monteringsfabriker (*maquilas*), som undantas från den nationella skattelagstiftningen.

Den lagstadgade minimilönen varierar för olika sektorer men ligger år 2017 på mellan 2 667 quetzales (cirka 3 085 kr) och 2 893 quetzales (cirka 3 334 kr), enligt arbetsmarknadsministeriet. Detta täcker inte kostnaden för en basvarukorg som i augusti år 2017 kostade 3 552 quetzales (cirka 4 430 kr). Den genomsnittliga månadsinkomsten är dock lägre än den lagstadgade minimilönen. Medelinkomsten är mer än dubbelt så hög i städerna som på landsbygden. Personer ur urfolken har särskilt låga inkomster. OHCHR:s kontor i Guatemala rapporterar att hushållsarbetare är den grupp som tjänar minst, ofta runt 1 200 quetzales (cirka 1 380 kr) i månaden. Dessa är nästan uteslutande kvinnor och en majoritet tillhör urfolken.

Prostitution är lagligt i Guatemala men underlättande av sexköp är olagligt. Människohandel förekommer, både till, från och genom Guatemala. Landet är en destination för sexköpsturism, även vad gäller handel med barn för sexuella ändamål.

Tvångsarbete förekommer och drabbar främst urfolk. Det finns även rapporter om barn som utsätts för tvångsarbete. Interamerikanska kommissionen för mänskliga rättigheter uttrycker oro över att familjer som i många generationer bott och arbetat på gårdar (så kallade *mozos colonos*) och får mycket låg lön eller endast uppehälle i princip är livegna. Dessa arbetare "ärvs" ofta tillsammans med jorden.

Det är olagligt att genom arbete hindra barn från rätten till utbildning. På grund av bristande statliga instrument för implementering, inspektion och sanktioner förekommer dock barnarbete, inklusive de värsta formerna av barnarbete enligt ILO:s konvention nr. 182. Enligt officiella siffror jobbade 9,2 procent av de guatemalanska barnen mellan 7 och 14 år under 2013. Dock antas mörkertalet vara stort, framförallt inom jordbruket där det är svårt att skilja mellan barnarbete och barn som hjälper sina föräldrar på gården. Anmälningsgraden är låg enligt människorättsombudsmannen, eftersom många är beroende av arbetet för att bidra till familjens ekonomi.

Flickor som arbetar är mer utsatta än pojkar. Det är vanligt att flickor från landsbygden, ofta från urfolk, börjar jobba som hushållsanställda hos familjer i städerna. De löper stor risk att bli utsatta för sexuella övergrepp.

Ett stort antal urfolkssamhällen påverkas av att företag exploaterar deras mark och naturresurser för att bedriva gruvnäring eller bygga vattenkraftverk. Detta har lett till protester och rättsprocesser. *Amnesty International* menade 2016 att Guatemala hör till de farligaste länderna i världen för försvarare av mark- och naturresursrättigheter. Föroreningar av mark och vattendrag på grund av mineralutvinning samt odlingar av palmolja har konstaterats. Miljöpåverkan och konkurrens om naturresurser ligger till grund för runt 1 500 pågående konflikter mellan företag och lokalsamhällen i landet. Statens förmåga att reglera och hantera konflikter mellan företag och lokalbefolkning är mycket bristfällig. Tvångsflyttningar av hela byar kopplat till landkonflikter sker utan att ny bosättning, tillgång till sjukvård eller skola garanteras. Under 2017 skedde ett flertal sådana tvångsflyttningar, dels av samhällen som bosatt sig i naturskyddsområden där bosättningen inte är tillåten, dels på grund av oklara ägandeförhållanden som ofta går tillbaka till den interna väpnade konflikten och urfolks markrättigheter.

Rätten till bästa uppnåeliga fysiska och mentala hälsa

Konstitutionen garanterar rätten till hälsa utan diskriminering. Hälso- och sjukvården i Guatemala lider dock av allvarliga resursbrister och tillgången är framför allt koncentrerad till städerna. Åklagarämbetet och CICIG har i undersökningar visat på att korrruptionen inom hälso- och sjukvårdssektorn är hög och att den allvarligt har påverkat åtnjutande av rätten till hälsa. Avsaknaden av mediciner och utrustning på sjukvårdsinrättningar är omfattande. I genomsnitt träffade varje läkare mellan 15 och 30 patienter om dagen under 2015, enligt OHCHR:s kontor i Guatemala. Kostnaden för läkemedel är mycket hög i förhållande till medelinkomsten.

Medellivslängden uppgick år 2017 till 70 år för män och 77 år för kvinnor. Urfolk har i genomsnitt lägre medellivslängd än övriga befolkningsgrupper. Eftersom 70 procent av arbetskraften tillhör den informella sektorn har många inte tillgång till den offentliga sjukförsäkringen eftersom den baseras på anställning. År 2014 täcktes 27 procent av befolkningen av en sjukförsäkring och endast 12 procent av personer från urfolken.

Det finns stora skillnader i åtnjutandet av rätten till hälsa för urfolk och kvinnor, särskilt när det gäller sexuell och reproduktiv hälsa. Mödradödligheten är 88 per 100 000 levande födda barn enligt FN:s befolkningsfond (UNFPA) 2015. En betydande andel av mödradödsfallen

härör från illegala aborter. Aborter är förbjudna förutom vid fara för moderns liv. 65,5 procent av alla födselar sker med hjälp av medicinsk personal. Spädbarnsdödligheten uppgick år 2015 till 24 per 1 000 levande födda enligt UNFPA. Tillgången till sex- och samlevnadsundervisning och preventivmedel garanteras i lag men begränsas i praktiken av religiösa och sociala stigman liksom bristande resurser.

Enligt FN:s utvecklingsprogram (UNDP) beräknas 46,5 procent av de guatemalanska barnen under fem år vara kroniskt undernärda. Andelen hiv-smittade personer i åldersgruppen 15–49 år uppgick enligt UNAIDS till 0,6 procent år 2015.

Rätten till utbildning

Rätten till kostnadsfri primär- och sekundärutbildning stipuleras i lag. Trots detta är enligt Unicef 1,8 miljoner barn och ungdomar mellan 10 och 19 år utanför skolsystemet. De statliga utgifterna till utbildningssektorn låg år 2017 på 3,1 procent av BNP. Det är en av de lägsta nivåerna i Latinamerika och påverkar utbildningskvaliteten i den allmänna skolan. Kostnader för undervisningsmaterial och skoluniformer bidrar därtill i praktiken till att många barn som lever i fattigdom nekas utbildning.

Enligt konstitutionen är skolan skyldig att erbjuda tvåspråkig undervisning i de områden som har en hög andel urfolk. Den tvåspråkiga utbildningen är idag inte tillgänglig på alla de språk som talas av Guatemalas många urfolk och omfattar inte alla årskurser. Många kommuner med hög andel urfolk har även för få skolor och lärare för de barn som är i skolålder. Ofta finns endast primärutbildning tillgänglig i byar på landsbygden.

Andelen som påbörjar primärundervisning har enligt UNDP minskat från 96 till 82 procent mellan 2010 och 2015. För guatemalaner äldre än 25 år är det genomsnittliga antalet skolår 5,6 år. Lägst utbildning har flickor från urfolken. Enligt Unicef förväntas de i genomsnitt bara gå tre år i skolan.

I början av nittiotalet inleddes särskilda satsningar för att minska analfabetismen i landet. Sedan år 2000 har läs- och skrivkunnigheten ökat bland vuxna från 68,2 till 79,1 procent. Bland ungdomar (15–24 år) har läs- och skrivkunnigheten under samma tid ökat från 81,7 till 93,3 procent 2015 enligt UNDP.

Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet

Guatemala placerar sig på plats 125 av 188 länder i UNDP:s index för mänsklig utveckling 2016. Trots att Guatemala är ett medelinkomstland räknat i BNP per capita (4 089 dollar per capita 2016) lever 53 procent under den nationella fattigdomsgränsen och en femtedel lever i extrem fattigdom. För personer ur urfolken är denna siffra högre, 72 procent beräknas leva under den nationella fattigdomsgränsen. Skillnaden mellan olika regioner är stor. I delstaten Alta Verapaz beräknas 83,1 procent leva under fattigdomsgränsen och 53,6 procent i extrem fattigdom år 2016, enligt UNDP. Motsvarande siffror i huvudstaden Guatemala City är 33,3 respektive 5,4 procent. Guatemala är ett av de mest ekonomiskt ojämlika länderna i Latinamerika.

Guatemala är mycket sårbart för naturkatastrofer. Extrema väderförhållanden bidrar till problem med livsmedelsförsörjningen. 2,8 miljoner personer som bor i den så kallade torra korridoren i östra Guatemala saknar tillgång till dricksvatten enligt *UN Humanitarian Assessment* för 2017. Under 2014–2016 var 1,5 miljoner personer i den torra korridoren beroende av matnödhjälp till följd av torkan orsakad av väderfenomenet *El Niño*.

Guatemala har den högsta frekvensen av kronisk undernäring i Latinamerika och den fjärde högsta i världen, enligt *World Food Programme*. 46,5 procent av alla barn under fem år lider av kronisk undernäring. I de mest utsatta regionerna Totonicapan, Quiché, Huehuetenango och Sololá är nivåerna mellan 60–70 procent. Dessa regioner har en stor andel urfolk.

VI. RÄTTEN ATT INTE UTSÄTTAS FÖR DISKRIMINERING

Kvinnors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna

Jämställdhet mellan könen är stadgat i konstitutionen, men representationen av kvinnor i de politiska institutionerna är låg. Patriarkala attityder och stereotypa uppfattningar om kvinnors roll och ansvar i och utanför familjen genomsyrar det guatemalanska samhället. I praktiken förekommer också betydande diskriminering i arbetslivet. Andelen kvinnor på arbetsmarknaden ökar men löneskillnaderna mellan män och kvinnor är stora och chefspositioner innehas oftast av män. Stora grupper av kvinnor har bristande kännedom om de mänskliga rättigheterna. Särskilt utsatta grupper är kvinnor inom urfolken, hushållsanställda eller inom jordbrukssektorn

samt kvinnor som arbetar inom *maquila*-industrin (legosömnadsindustrin). Människorättsorganisationer har rapporterat att sexuellt ofredande är utbrett på arbetsplatser där en stor del av de anställda är kvinnor, likaså inom polisen. Guatemalansk lag förbjuder inte sexuella trakasserier.

Våld mot kvinnor i och utanför hemmet är utbrett. 2015 uppgavs enligt UNDP 20,4 procent av kvinnor mellan 15 och 49 år någon gång ha utsatts för våld av en partner och 7,1 procent har upplevt sexuellt våld. Dock bedöms mörkertalet när det gäller våld mot kvinnor vara stort, särskilt vad gäller sexualbrott. Det sociala stigma är stort och straffriheten är hög, endast 14,7 procent av anmälda sexualbrott utreds över huvud taget. Att sexualbrott är så vanligt förekommande ses som en av anledningarna till den höga graden graviditeter hos barn.

2010 inrättades särskilda domstolar för så kallade *femicidios* (könsrelaterade mord på kvinnor) och 2016 särskilda enheter inom åklagarmyndigheten för att utreda dessa brott. En ökning av anmälningsfrekvensen kan noteras.

Barnets rättigheter

Under år 2017 höjdes den lagliga åldern för giftermål till 18 år utan undantag.

Enligt FN:s specialrapportör om handel med och sexuell exploatering av barn förekommer handel med barn för sexuella ändamål både i, från och till Guatemala. Den organiserade brottsligheten rekryterar barn i hög utsträckning. ILO har rekommenderat att regeringen vidtar åtgärder för att minska handel med barn.

Antalet centralamerikanska barn som migrerar ensamma har ökat de senaste åren. Under 2016 sändes 15 847 ensamkommande barn tillbaka till Guatemala från Mexiko och USA. Barn som migrerar är mycket sårbara för övergrepp inklusive människohandel och rekrytering av kriminella gäng.

Vart femte barn som föds i Guatemala har en mamma som är mellan 10 och 19 år. Under januari till juni 2017 födde 1 138 flickor under 14 år barn. Den ekonomiska och sociala ojämlikheten gör att flickor har begränsad tillgång till utbildning, sjukvård och personlig utveckling vilket bidrar till de höga födselotalen. Flickor som blir gravida hoppar ofta av skolan för att börja jobba från låg ålder vilket ökar risken för fattigdom, att utsättas för våld,

avhopp från skolan och osäkert arbete i informell sektor. Trots att sex- och samlevnadsundervisning ska erbjudas i skolan enligt nationell lagstiftning är tillämpningen bristfällig och endast tio procent av unga använder preventivmedel. Under 2017 förbjöd högsta domstolen användningen av en manual för sexualundervisning framtagen av människorättsombudsmannen då denna ansågs legitimera abort.

De värsta formerna av barnarbete förbjuds enligt nationell lag men förekommer i hög grad.

Fullt straffrättsligt ansvar inträder vid 18 års ålder. Barn mellan 13–18 år kan dömas till tvångsvård på ungdomsanstalter. Ungdomsfängelser överskrider sin kapacitet med 55 procent enligt OHCHR:s kontor i Guatemala. En stor andel av de intagna är dömda för brott kopplade till ungdomsgängen *maras*. Förhållandena är dåliga med bristande ventilationssystem och tillgång till dricksvatten.

Den 8 mars 2017 omkom 41 flickor intagna på ungdomshemmet *Hogar Seguro Virgen de la Asunción* i en brand efter att ha låsts in. De omkomna flickorna var intagna på ungdomshemmet på grund av skyddsbehov men delade boende med ungdomar dömda för brott. Offren och dess familjer har varken fått ekonomiskt eller psykosocialt stöd från den guatemalanska staten. Totalt bor 5 000 barn på institutioner i landet. I de flesta fall kan grunden för deras omhändertagande hänföras till fattigdom.

Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

I Guatemala finns 23 olika officiellt erkända urfolk som tillsammans utgör ungefär hälften av landets befolkning. Respekt för urfolks rättigheter och traditioner stipuleras i lag. I praktiken är rasism och diskriminering av urfolk allvarliga strukturella problem i landet och begränsar deras politiska och ekonomiska inflytande. Urfolkens tillgång till samhällstjänster som sjukvård, utbildning, rent vatten och sanitet är betydligt lägre än för den övriga befolkningen. 72 procent av personer från urfolken lever under den nationella fattigdomsgränsen, jämfört med 53 procent av hela befolkningen.

Urfolk har ofta mycket begränsade möjligheter att uppnå legal äganderätt till jord, dels på grund av fattigdom, dels på grund av ekonomisk, social och politisk diskriminering. Trots att lagstiftningen erkänner kollektivt ägande av

mark har urfolks landrättigheter endast fastslagits i ett fåtal rättsfall. Enligt ett beslut utfärdat av konstitutionsdomstolen år 2015 har åtta *Maya Q'eqchi'*-samhällen rätt till kollektivt ägande av mark. De har tidigare blivit av med sin mark på grund av bristfällig dokumentation men enligt domen har de rätt att få tillbaka den.

Efterlevnaden av ILO:s konvention nr. 169 om urfolk och stamfolk är ofullständig och går långsamt, särskilt gällande urfolks rätt att konsulteras i frågor som gäller markanvändning. Ett flertal exploateringsprojekt för gruvnäring och vattenkraft har erhållit licens utan att berörda urfolk konsulterats. År 2015 och 2016 upphävde konstitutionsdomstolen i ett flertal fall licenser som godkänkts utan att berörda urfolk hade konsulterats innan investeringsprojekt påbörjats. I fallet rörande vattenkraftverket *Oxec* ålade domstolen kongressen att anta en lag som reglerar hur konsultationer med urfolk ska genomföras senast i maj 2018.

En omdiskuterad del av landets konstitutionsreform rör urfolks rätt till sitt eget rättssystem. Flera urfolk har i många generationer haft fungerande system för att skipa rättvisa inom sina samhällen och reformen skulle innebära ett erkännande av dessa system som en del av Guatemalas rättsväsende.

Av regeringens 14 ministrar tillhör en något urfolk. 2015 valdes för första gången en person tillhörande ett urfolk till ordförande för domstolsväsendet. Inom kongressen är representationen av urfolk låg.

Urfolkskvinnor är särskilt utsatta för exkludering. I vissa kommuner är så många som 90 procent av vuxna urfolkskvinnor inte läs- och skrivkunniga. En stor del av kvinnorna arbetar i hushåll utan en skälig lön samt utsätts för våld och diskriminering. Det finns också fall där urfolkskvinnor utsatts för människohandel, utnyttjande och prostitution.

Tillgången till media på andra språk än spanska är begränsad.

Hbtq-personers åtnjutande av de mänskliga rättigheterna

Guatemalas konstitution tillerkänner alla personer lika rättigheter. Guatemalansk lag kriminaliserar inte homo- eller bisexualitet eller transidentitet. Lagstiftningen tillåter dock inte samkönade äktenskap eller partnerskap.

2015 valdes för första gången en öppet lesbisk kvinna till kongressledamot.

Homofobi och fördomar bland stora delar av befolkningen marginaliserar hbtq-personer. Enligt den Interamerikanska kommissionen för mänskliga rättigheter (CIDH), utsätts hbtq-personer i hög grad för hot och attacker. Mord på hbtq-personer förekommer, särskilt utsatta är transpersoner. CIDH har tagit emot rapporter från guatemalanska organisationer om att mord på hbtq-personer sällan registreras och att i de fall det sker är straffriheten hög. CIDH uttrycker även en oro för att det inom polisen finns en parallell struktur som utför systematiska mord på hbtq-personer.

CIDH rapporterar även att många hbtq-personer väljer att emigrera till följd av trakasserier och attacker. Centralamerikanska migranter i allmänhet och hbtq-migranter i synnerhet är extremt sårbara för att utsättas för våld och utpressning från den organiserade brottsligheten.

Hbtq-personer är en av de mest utsatta grupperna i fängelser. De utsätts i hög grad för sexuellt våld. Transkvinnor som sätts i fängelse får ofta sitta tillsammans med män.

Flyktingars och migranternas rättigheter

Migrationen från Guatemala är stor, varje timme uppskattas 14 guatemalaner lämna landet. Idag beräknas ungefär en tiondel av guatemalanerna befinna sig utanför landets gränser, 97,4 procent av dem i USA. Den främsta anledningen till migrationen är begränsade ekonomiska möjligheter och våld, särskilt kopplat till den organiserade brottsligheten. Mellan 2012 och 2016 har en ökning om 661 procent skett av antalet asylsökande guatemalaner i USA och Mexiko, enligt FN:s flyktingorgan (UNHCR).

85 procent av de centralamerikanska migranterna beräknas vara män och 70 procent är mellan 15 och 29 år gamla, enligt den Internationella organisationen för migration (IOM). Dock har andelen kvinnliga migranter ökat de senaste åren. Kvinnor utsätts för sexuellt våld under migrationen i så stor utsträckning att människosmugglare uppmanar dem att ta preventivmedel. Även många ensamma barn migrerar i hela Centralamerika. Migranter utsätts för våld, hot och utpressning från den organiserade brottsligheten.

Migranternas remitteringar utgjorde över tio procent av BNP 2017 enligt Guatemalas centralbank.

Guatemala är även transitland för migranter från grannländerna. Under senare har Guatemala i ökande grad blivit ett transitland för migranter från Asien och Afrika. Under 2017 passerade 450 000 migranter på väg mot Mexiko och USA. Den guatemalanska staten samarbetar med UNHCR för att utveckla skyddsstrukturer för migranter och landet har utvecklat och utökat sin förmåga till flyktingmottagande. I maj 2017 hade totalt 239 personer beviljats flyktingstatus i Guatemala. Under första halvan av 2017 konstaterade UNHCR att 20 900 personer hade skyddsbehov bland migranter i Guatemala.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Sedan 1996 existerar ett nationellt råd för personer med funktionsnedsättning, med ansvar att utarbeta, främja, och övervaka implementeringen av lagstiftning på området. År 2008 antogs en nationell politik för personer med funktionsnedsättning med syfte att förbättra situationen för personer med funktionsnedsättning, men implementeringen har varit mycket långsam. Personer med funktionsnedsättning har begränsat tillträde till utbildning, arbete och social service och personer med psykisk sjukdom utsätts för våld på institutioner där de omhändertas.

OHCHR:s kontor i Guatemala rapporterade i samband med valet 2015 att möjligheterna för personer med funktionsnedsättningar att utöva sina demokratiska rättigheter begränsas. Hindren utgjordes av bland annat otillgängliga vallokaler och avsaknad av röstsedlar i punktskrift.

VII. Exempel på svenskt och internationellt arbete rörande mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Guatemala

Sverige har ett bilateralt utvecklingssamarbete med Guatemala där demokrati, mänskliga rättigheter och rättsstatens principer är kärnan. Samarbetsorganisationer inom utvecklingssamarbetet är FN-organ, lokala och internationella organisationer ur civilsamhället samt statliga institutioner.

Sverige finansierar en stor del av den FN-ledda Internationella kommissionen mot straffrihet i Guatemala (CICIG) som leder utredningar om korruption och straffrihet inom statsapparaten. Svenskt stöd syftar även till att stärka lokala institutioner med ansvar för att värna respekten för de mänskliga rättigheterna. Särskilt enheten för mänskliga rättigheter inom Riksåklagaren samt Ombudsmannen för mänskliga rättigheter mottar sådant stöd. Sverige stödjer även övergångsrättvisa för utredning och rättskipning av övergrepp under den interna väpnade konflikten genom stöd till offer och överlevares organisationer i form av juridiskt och psykosocialt stöd samt rättstekniska insatser. Ett viktigt element i dessa utredningar är sexuellt våld och våld mot kvinnor som utövats av militärer.

Urfolks rättigheter och organisering främjas genom stöd till urfolksorganisationer och statliga organisationer med ansvar för att garantera och främja urfolksrättigheter. Sverige stödjer även program för ekonomisk egenmakt för personer som lever i fattigdom, särskilt urfolk, samt insatser mot undernäring och svält i den så kallade torra korridoren.

Ett antal svenska enskilda organisationer arbetar i Guatemala. *Diakonia* arbetar främst med urfolksrättigheter och övergångsrättvisa. *Kristna Fredsrörelsen* bedriver en medföljarverksamhet för utsatta försvarare för mänskliga rättigheter samt vittnen i rättegångar om övergångsrättvisa. *We Effect* stödjer kooperativ inom jordbruk och för bostäder. Individuell Människohjälp arbetar med utbildning och kvinnors rättigheter och Svenska Kyrkan arbetar med religionsdialog med lokala samfund.

Sverige arbetar för ökat politiskt deltagande genom stöd till kongressen genom konsortiet *Parlamento Abierto y Democrático*.

EU:s medlemsstater med närvaro i Guatemala - Spanien, Frankrike, Italien, Tyskland och Sverige - har en organiserad uppföljning av hot mot människorättsförsvarare kallad *Grupo Filtro*, i enlighet med EU:s riktlinjer för

människorättsförsvarare. Även Kanada, USA och Schweiz är medlemmar i gruppen. Ambassader och FN-organ samlas även i en grupp för att dela erfarenheter kring arbetet om företagande och mänskliga rättigheter. Inom EU:s biståndsprogram för Guatemala finns stöd för människorättsförsvarare samt insatser mot undernäring.

Det finns sexton FN-organ närvarande i Guatemala inklusive ett lokalt kontor för OHCHR. Guatemala har en stående inbjudan för FN:s tematiska specialrapportörer sedan 2001. Högkommissarien för mänskliga rättigheter, Zeid Ra'ad Al Hussein, besökte landet i november 2017. Även den Interamerikanska kommissionen för mänskliga rättigheter besökte landet under 2017.

Guatemala var föremål för FN:s universella granskningsmekanism för tredje gången i november 2017. Sverige presenterade då tre rekommendationer; att fullfölja kampen mot straffrihet i samarbete med CICIG, anta en policy till skydd för människorättsförsvarare och att vidta åtgärder mot det höga antalet barngraviteter bland annat genom att säkerställa tillgång till allomfattande sex- och samlevnadsundervisning. Guatemala accepterade de två förstnämnda och noterade den sistnämnda.

VIII. Ratificering av centrala konventioner om mänskliga rättigheter

Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)* år 1992. Det tillhörande protokollet om enskild klagorätt ratificerades år 2000. Det tillhörande protokollet om avskaffandet av dödsstraffet har inte ratificerats.

Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)* år 1988. Det tillhörande protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Internationella konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination (ICERD)*, ratificerades år 1983.

Konventionen om avskaffandet av all slags diskriminering av kvinnor, *Convention on the Elimination of all forms of Discrimination Against Women (CEDAW)* år 1982. Det tillhörande protokollet om enskild klagorätt ratificerades år 2002.

Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, *Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)* år 1990. Det tillhörande protokollet om förebyggande av tortyr ratificerades år 2008.

Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child (CRC)* ratificerades år 1990. Det tillhörande protokollet om barns indragning i väpnade konflikter ratificerades år 2002. Det tillhörande protokollet om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi ratificerades år 2002. Det tillhörande protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Internationella konventionen om skydd för migrantarbetare och deras familjers rättigheter, *International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of their Families (ICRMW)*, ratificerades år 2003.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, *Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CPD)* ratificerades år 2009. Det tillhörande protokollet om enskild klagorätt ratificerades år 2009.

Internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden, *International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearances (ICED)* undertecknades år 2007.

1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning, *Convention Relating to the Status of Refugees (Refugee Convention)* ratificerades år 1983. Det tillhörande protokollet ratificerades år 1983.

Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen, *Rome Statute of the International Criminal Court (ICC)* ratificerades år 2012.

Regionala instrument

Amerikanska konventionen om de mänskliga rättigheterna, *American Convention on Human Rights*, ratificerades år 1978. Det tillhörande protokollet om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter ratificerades år 2000. Det tillhörande protokollet om avskaffandet av dödsstraffet har inte ratificerats.

Inter-amerikanska konventionen om att förebygga och bestraffa tortyr, *Inter-American Convention to Prevent and Punish Torture*, ratificerades år 1986.

Inter-amerikanska konventionen om att förebygga, bestraffa och eliminera våld mot kvinnor, *Inter-American Convention on the Prevention, Punishment and Eradication of Violence against Women*, ratificerades år 1995.

Erkännande av Interamerikanska domstolens (*IACHR*) jurisdiktion, accepterades år 1987.